

סוטה מא

משה שווערד

1. ספר איזהו מקומן

וב"כך למה כדי שלא להוציא לעז על ס"ת - צ"ב כיצד מתקן החשש דלעז באמירתו "יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן", דמ"מ עדיין יסברו שפרשה זו חסירה, וגם בלא אמירתו רואין שכתוב בס"ת יותר - עי' רש"ש יומא שם.

ובשיח יצחק שם מבאר ד"שלא להוציא לעז" קאי נמי על מה דקתני שהיה מגיח הס"ת בחיקו, דהיינו שהיה מחבכו כ"כ להניחו בחיקו עד גמר הקריאה, ובוה ניכר שודאי שלם וכשר הוא.

2. ספר שערים מציוונים בהלכה

דף מא. שלא להוציא לעז על ס"ת. [פרש"י שלא יאמרו פרשה שהוא קורא על פה אינה כתובה בו, וספר משובש הוא.] נראה לי לתת טעם על חשש לעז, משום דיצא מזה קלקול שיאמרו דאפי' חסר פרשה ג"כ כשר הס"ת, ויביאו ראיה מזה דהכ"ג קרא פרשה על פה, ומי לנו גדול יותר מהכהן גדול, שכן דרך המון עם שמקבלים הכל לפי ראות עיניהם, ואפי' אתה מראה להם הלכה מפורשת ברמב"ם ושו"ע, אין זה להם כלום, וכבר הבאנו במס' שבת (כג.) אהא דמקשה הגמרא ומנא תימרא דחיישינן לחשד כו', והקשה החכם צבי הרי אמרה התורה (מטות לב-כב) "והייתם נקיים מה' ומישראל", ותירץ דהך חשדא הוא מהנך אינשי דלא בקיאיין בדינא, ויאמרו שכן צריך לעשות שהם דנים התורה לפי ראות עיניהם, ולפי זה ה"נ כן, שחששו שיאמרו שכן צריך לעשות, לכן היה אומר יותר ממה שקריתי כתוב כאן.

3. ספר שערים מציוונים בהלכה

מרדכי במס' גיטין (פ"ה ס"י תסג) דמוטב שתדחה כבוד הצבור ולא יעקרו תקנת חכמים לקרות בס"ת שהם תיקנו. ועי' בשו"ע (או"ח ס"י קמד ס"ג). והא דהתירו לכ"ג לקרות על פה ולא התירו לגלול בצבור, עי' מזה במג"א (שם סק"ז) ודבריו צריכין ביאור, ועי' ש בנתיב חיים שמסביר דבריו.

לפי שאין גוללין ס"ת בציבור. הא דאנן נוהגין לגלול ס"ת כשאין רק ס"ת אחת, וצריכין לגלול לקרות בפרשה אחרת כגון בשבת ר"ח וחנוכה וד' פרשיות וכו"ט, כתב בהגהות

4. ספר איזהו מקומן

לפי שאין גוללין ס"ת בצבור - בשו"ע (קמד. ג.) פסק שאם אין לציבור אלא ס"ת אחד והם צריכים לקרות בשני ענינים, גוללים וידחה כבוד הציבור. ותמה המג"א

(ס"ק ז') דהלא בכהן גדול לא התירו לגלול בציבור. וכתב לחלק דבמקדש היו כל ישראל וא"א שימחלו, אך בביהכנ"ס יש מתי מעט ומסתמא מוחלין על כבודם כדי לקיים המצוה. ועי' מחצית השקל בענין אי מהני מחילת הציבור.

והריטב"א ביומא ע. גם עמד בזה, וכתב (נד"ה חד גנרל) "שלא אמרו אין גוללין ס"ת בציבור אלא ברבר שאינו סדרו של יום, כלומר שאינו מעיקר הסדר" עכ"ל. ועי"ש בהערה 79.
וראה עוד מש"כ לישב בהערות מרן הגריש"א יומא שם.

5. ספר איזהו מקומן

לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה:

קובץ דינים:

(א) האם ברכה שאינה צריכה איסורה מדאורייתא או מדרבנן, הוא מחלוקת ראשונים: יעו"ב במג"א (רטו. ו.) שהביא מחלוקת זו וצידד דפשטיה דתלמודא תמורה ד. דהוי מדאורייתא. אולם החכמת שלמה שם (סק"ד) הביא ראיה מערכי פסחים דהוי דרבנן.

(ב) החיי אדם (נשמת אדם כלל ה' אות א') דן אמאי בספק ברכה לא יברך, דלכאורה אם אינו דרך שחוק והיתול לא גרע משאר שירות

ותשבחות שיכול לאומרם אפילו אלף פעמים בהזכרת השם.

ובחכמת שלמה הנ"ל כתב לחלק בין שירות ותשבחות בעלמא, למעלת ברכה שענינה תשלומין על טובה שקיבל מהקב"ה דאסור לברך על חנינם, עי"ש.

מכאן ואילך כל אחד ואחד מביא ס"ת מתוך ביתו כו', להראות חזותו לרבים. עי' ברש"י שפי' משום דקסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ, אי נמי ירושלים דלתותיה נעולות בלילה, ומערבין את כולה. עי' בהגהות חשק שלמה שכתב, שרש"י סותר עצמו ממש"כ במס' יומא (ע.) דהביאו הס"ת מערב יו"ט [ועי' במהרש"א וברש"ש]. וכבר הובא קושיא זו בתשו' גודע ביהודה (מהד"ת קונ"א סי' כא) שכתב לתלמידו הגאון בעל תשובה מאהבה בזה"ל, וגוף תמיהתך על רש"י שסותר במס' סוטה למש"כ במס' יומא, יש לתרץ משום דיש שינוי בשני הגמרות, דבסוטה הגירסא מכאן ואילך כל אחד מביא ס"ת מתוך ביתו, וביומא הגירסא מביא ס"ת מביתו, ולא כתוב תיבת מתוך, ומפרש דמביא ס"ת מביתו היינו מהבית שהס"ת מונח בהלשכה מאתמול, ובסוטה דאיתא הלשון מתוך ביתו, היינו מביתו ממש, ולכן מפרש רש"י דס"ל אין עירוב והוצאה ביוה"כ, א"נ ירושלים דלתותיה נעולות בלילה, וסוגיא דסוטה מיירי קודם שנפרצו פרצות ומהני העירוב, והגמרא ביומא מיירי לאחר שנפרצו פרצות, ואין כאן עירוב, ולכן מפרש דמאתמול הביאו עכ"ד. והא דמחלק הנוכ"י בין קודם שנפרצו לאחר שנפרצו, מצינו כן במס' עירובין (קא.) וכן בזה מתרצים התוס' במס' פסחים (סו. ד"ה תוחב) הקושיא שהקשו שם עי"ש.

/וצל"ע כל הענין דהכא, דהרי קי"ל בשו"ע (או"ח סי' קלה סי"ד) דאין מטלטלין ס"ת לצורך הקריאה, אלא אם מכינים הס"ת יום או יומים קודם, וקובע לה מקום קבוע, והיאך הביאו ביוה"כ עצמו רק להראות חזותו לרבים, הרי מצוה זו יכולים לקיים בימים אחרים

ב] רש"י ביומא שם פירש ד"להראות חזותו לרבים" היינו "להראות נוי של ס"ת ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה". ומשמעות דבריו דמוטר ואף מצוה להתנאות לפני אחרים במצוה שעשה או שקנה, כגון תפילין מהודרות, או לולב ואתרוג מהודרים, ומשמע דיש בזה גם קיום מצות "זה אלך ואנהור". וכן הוכיח מדברי רש"י בשו"ת תשובות והנהגות (להגר"מ שטרנצון שליט"א) או"ח ח"א סי' שפ"ט.

ויש לעיין מאי שנא מדאיתא ברמ"א (יו"ד מט. יג.) שהמפרסם שעשה צדקה יפסיד שכר המצוה. ואפשר לחלק שאם ע"י שמפרסם המצוה שעשה יגרום לריבוי המצוה ולקנאת סופרים שרי וראוי לעשות כן, והרמ"א עצמו שם כתב דהמקדיש דבר לביהכנ"ס מותר וראוי שירשום שמו עליו, וביאר הש"ך בנקה"כ בשם הרשב"א דמפרסמים עושי מצוה, אך להתגאות בעלמא במצוה שעשה ללא תועלת ודאי שאסור. (מהר"א רוט שליט"א).

ושוכ הראוני לשון הרבינו יונה באבות (ג. א.) על המשנה "איזוהי דרך ישרה וכו' כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם", וז"ל גם צריך להתגאות במצות לולב נאה וכו'.

בענין שיפארוהו בני אדם וישבחוהו עליהן" עכ"ל.

וראה עוד בקידושין לא: דר' טרפון היה משתבח בבי מדרשא על מצות מצות כיבוד אם שקיים.

מיהו כל זה הוא לפירש"י, אבל מהרש"א ח"א ביומא פירש ד"להראות חזותו לרבים" היינו לפי שלא כל העם רואים הס"ת שב"ד הכהן גדול ויתשבו שקורא בע"פ, לכן כל אחד מביא עמו ס"ת להראות חזותו של ס"ת לרבים שגם הכהן גדול קורא בכתב.

ג] בשו"ת תשובה מאהבה (סי' כ"א) שאל לרבו הנודע ביהודה מדוע השמיט הרמב"ם דין זה דכאור"א מביא ס"ת מביתו, והשיב לו שאין בזה דין או דת, אלא סיפור דברים בעלמא מה שהנהיגו לעשות, ולא מתקנת חכמים, והעיר על דבריו דהלא הרמב"ם הביא הא דנהגו אנשי ירושלים לילך כל היום ולולבם בידם, והוא חיבוב מצוה בעלמא. ועי' מש"כ לחלק בהערות מרן הגריש"א.

פרשת המלך כיצד - בגדר מצות הקהל: חקר הדבר שאול (סג. ז.) האם הוא חיוב על כל יחיד לבוא ולשמוע קריאת המלך דומיא דמצות ראייה, או שהוא מצוה על המלך וכי"ד להקהיל את העם, והעם עצמן חייבין לבוא מכח ציווי כי"ד ולא מן התורה. ומסיק דנראה מלשון הפסוקים ומדברי הרמב"ם דב' הענינים איתנהו, עי"ש. ובאר שבע בסוגיין נקט שקריאת המלך אינה כקריאה בביהכנ"ס שהוא להוציא הרבים ידי חובתן, אבל קריאת פרשת המלך אינה אלא לזרזן במצות, ומשו"ה גם לא היה עומד חזן אצל המלך כדין מי שקורא בתורה להוציא אחרים ידי חובתן. ברם מרומי שדה נקט שגם בקריאת המלך חובת העם היא לשמוע. עוד נסתפק הדבר שאול אם הקהיל את העם

עושיין לו בימה של עץ בעזרה:

יש לעיין היאך עושיין בימה של עץ בעזרה, והא קרא כתיב "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך", ואסור נמי כל בנין של עץ כדאיתא בתמיד כח:

מצינו בזה כמה תירוצים בראשונים:

א. הראב"ד בתמיד (נדפס סס ל:) תירץ דדוקא בנין של קבע אסור, ובימה זו היתה עשויה לפי שעה.

מיהו בפנים יפות (פר' שופטים) הביא דאיתא

בילקוט "לא תטע אשרה כל עץ - אפילו סוכה", וביאר הפנים יפות שכוונת הילקוט דהכהנים האוכלים בעזרה פטורין ממצות סוכה דא"א לעשות שם סוכה, ומבואר מהמדרש דאפילו בנין עראי אסור לעשות שם. אמנם במנחת קנאות בסוגיין דחה דאולי קאי הילקוט בשיטת ר' יהודה דסבר סוכה דירת קבע בעינן. נראה עוד שדן דהרי יכולין לבנות הדפנות דהסוכה מאבנים, וצ"ע לומר שבהנחת הסכך על גבה עובר משום נטיעת

עץ.

[ג] תוס' בזבחים יט: כתבו דקריאת התורה בביהכנ"ס צריך להיות מעומד, ואפילו בסמיכה אסור דבעי באימה ויראה. אולם המג"א (קמא. א.) הביא ראייה מקריאת המלך יושב ש"מ דאף בביהכנ"ס אם קרא יושב יצא דיעבד. ועי' מחצית השקל שם.

אמנם הבאר שבע בסוגיין ביאר דחלוק קריאת התורה בביהכנ"ס להוציא הרבים ידי חובתן, מקריאת פרשת המלך שאינו מוציא אחרים אלא קורא לזרון במצות, ומשו"ה גם לא היה עומד חזן אצל המלך כדן מי שקורא בתורה להוציא אחרים ידי חובתן. [מיהו מרומי שדה בסוגיין נקט שגם בקריאת המלך חובת העם לשמוע]. ועוד חילק דקריאת

11. ספר בניהו בן יהוידע על סוטה דף מא/א

שם וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות. מקשים למה לא בכה כשהגיע לפסוק מקרב אחיך תשים עליך מלך. ונ"ל בס"ד, דפסוק זה הוא עשה, וכל מצות עשה קילא מן לאו, גם משמייא לא ענשי אעשה, אלא בעידן רתחא, ולכן לא נתבטל כל כך מזה, אך כאן בפסוק דלא תוכל לתת עליך איש נכרי, שהוא איסור לאו נתבטל יותר, ובכה על עצמו. ומה שאמרו לו אחינו אתה אחינו אתה בלשון כפול, נ"ל בס"ד, הכונה אחינו אתה בחיידך, שאין אנחנו מסלקים אותך, ואחינו אתה בחיי בנך, שאין אנחנו מסלקים המלוכה מזרעך. או יובן אחינו אתה בהיחוס, ואחינו אתה במעשים טובים, כי מלך צדיק וכשר היה:

12. רש"ש מסכת סוטה דף מא עמוד א

גמרא בסה"ע. ואי כ"ר בחה"ס ה"א אפי' יו"ט האחרון. ק"ק דהא אמרי' בכ"ד דשמיני רגל בפ"ע הוא לענין פז"ר קש"ב ופרש"י דהוראת הר' על רגל בפ"ע שאין שם חג הסוכות עליו. ועי' ט"ז או"ח ר"ס תרס"ח:

13. ספר איזהו מקומן

ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הו"א אפילו יו"ט אחרון - הרש"ש הקשה מאי ס"ד דאי כתיב "בחג הסוכות" הו"א יו"ט האחרון, והלא קי"ל בכמה דוכתי דשמיני הוא רגל בפני עצמו ואין שם חג הסוכות עליו. וצ"ע לט"ז (או"ח ריש סי' תרס"ח) שנקט והוכיח מסוגיין דאף ששמיני רגל בפ"ע מ"מ הוא שייך לחג הסוכות, ונגרר אחריו, וולכך יש לומר הנוסח "יום השמיני עצרת החג הזה", לרמז שאינו חג בפ"ע אלא מחמת חג הסוכות, ונקרא עצרת של החג. ודחה הט"ז דעת המפרשים דהא דקאמר הכא "יו"ט אחרון" הכוונה ליום אחרון של חול המועד, עי"ש. אמנם כן נקטו מרומי שדה רח"ר מאיר שמחה - עי' בדבריהם. וע"ע בהערות מרן הגריש"א.

14. ספר שערים מציונים בהלכה

ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפי' יו"ט האחרון של חג. מבואר בזה דשמיני עצרת מיקרי חג הסוכות, וא"כ אפשר לומר דאם טעה בתפלת י"ח בשמ"ע, ואמר חג הסוכות הזה, אינו חוזר, עי' בשמ"ב (ח"ג סי' קלח סק"ב). ובטרו"ז (יו"ד סי' רכ ס"ק טו) דייק מכאן, דיש לומר בשמ"ע לשון "חג", דהיינו יום שמ"ע החג הזה, דיש נוסחאות לומר רק יום שמ"ע, משום דלא מצינו בתורה דשמ"ע נקרא חג, והרי הגמרא מפרשה דנכלל עם חג הסוכות. וע"ע בשו"ת חת"ס (יו"ד סוס"י רכב).

15. ספר איזהו מקומן

מאתחלתא דמועד:

א. פירשו רש"י ומאירי דביו"ט עצמו לא שאין תיקון הבימה דוחה יו"ט. ותוס' (ע"א) תמהו מנליה דבימה מעכבת כלל. והם פירשו דמהכרח הפסוקים ילפינן דביו"ט הראשון אינו זמנו.

16. ספר איזהו מקומן

בדאמר ר"ח בעזרת נשים ה"נ בעזרת נשים - הנה בקרא לענין הקהל כתיב "בבוא כל ישראל ליראות", ומצות ראייה מתקיימת דוקא לפני ה' במחנה שכינה, דהיינו בעזרה שמקריבין הקרבנות. וכתב הדבר שאול (פג. ו.) דע"כ קים לחכמים שכוונת הכתוב לא למקום שבו מקיימן מצות הראיה אלא לזמן שבאין כולם ליראות. עוד כתב הדבר שאול דכיון שאין חיוב הקהל לפני ה' דוקא, י"ל דכשר בכל הר הבית וכן בכל ירושלים, שהרי בשילה נהג הקהל ולא היה שם עזרת נשים, וגם א"א שיכנסו כל ישראל בעזרת נשים, אלא המלך קורא בעזרת נשים וכל ישראל עומדים בהר הבית או חוצה לו.

וכן בטורי אבן הגיגה ו. (ד"ס כל) כתב דהקהל מצותו בהר הבית משום שהיה רחוב גדול ופנוי מחזיק רוב העם, וביאר הדבר שאול דכוונתו שהמלך קורא בעזרת נשים אבל רוב העם היה על פני הר הבית. מיהו בסוף דבריו הביא שהמנחת חינוך דייק מפסק הרמב"ם שערל חייב בהקהל וטמא פטור, דסברתו שהקהל צריך להיות בעזרת נשים דוקא, לכך ערל מותר ליכנס שם וטמא אסור, עיי"ש.

17. ספר איזהו מקומן

ב הקובץ שיעורים כתובות יו. (אות מ"ו) דייק מפירכת הגמ' שם דיש איסור על המלך למחול על כבודו. והקשה איזה איסור יש לו, הרי מצות אימת המלך מוטלת על העם, וביאר דגדר המצוה היא 'כבוד המלוכה', וגם המלך עצמו מוזהר בזה לחלוק כבוד למלכות.

18. ספר שערים מציוונים בהלכה

כתבו התוס' (ד"ה אותו היום) דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב, ממוצע מאכיו ואמו מישראל. ועי' ברמב"ם (מלכים פ"א ה"ד) דאין מעמידין מלך עד שתהיה אמו מישראל. ובכסף משנה פי' דכ"ש אכיו מישראל, אע"פ שאין אמו מישראל כשר, וכ"כ התוס' ביבמות (קא. ד"ה לענין) ובהכי ניחא האיך מלך רחבעם דלא הוה אמו מישראל, דהא בן נעמה העמונית הוה. ועי' בשו"ת נודע ביהודה (מהד"ק חו"מ סי' א) דהקשה לו השואל ע"ד התוס' כאן, דהאיך מלך רחבעם בן שלמה שהיתה אמו גיורת, וכתב דכבר הקשה כן הכנה"ג (חו"מ סי' ז) והאריך בזה, והנוכח מתרץ דהא דהזכירה התורה "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך תשים עליך מלך" היינו במלך ראשון, שתחילת שימת המלך לא יהא אלא מקרב אחיך, אבל במלך בן מלך, המלכות ירושה וא"צ שימה חדשה, וראיה לדבר דאין מושחין מלך בן מלך, וכיון שמלך אכיו שוב ממנין בנו, אפי' אין אמו מישראל, ובה קמה מלכות רחבעם בלי פקפוק, ומשא"כ באגריפס, אף שהוא מזרע המלוכה מזרע הורדוס, מ"מ הוא וכל אבותיו נתמנו בפסול דהורדוס עבד היה, וא"כ עכשיו אגריפס היה הראשון שהיתה אמו מישראל, והרי כקם מלך חדש, בזה צריך שום תשים שיהא ממוצע מישראל. ועי' מה שהבאנו לעיל (ע"א ד"ה אגריפס) בשם החת"ס.

19. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד עח - מסכת סוטה

(מ"א ע"ב). תנא משום רבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה מפני שהחניפו לו לאגריפס המלך: מפני שחנפו לאגריפה וכו'. כי החנופה הוא הפך הדין, כי הדין הוא משפט והמחניף יוצא חוץ מן קו המשפט כאשר מחניף לאחר, ולפיכך היה פוגע מדת הדין בשונאיהם של ישראל כאשר היו מחניפים, בפרט כאשר היו שבעים סנהדרין, שראוי שיהיה כל דבריהם במשפט הגמור, וכאשר היו יוצאים מקו המשפט להחניף, הפך מדת המשפט פגעה בהם מדת המשפט:

20. תוספות מסכת סוטה דף מא עמוד ב

אותו היום נתחייבו שונאי ישראל כליה - ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו ודבר תמוה לומר אם היה ראוי מפני התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דזילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה.) גבי רב מרי דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפיזכניה דרב אדא בר אבהו אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה (קדושין דף עז:) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלינהג שררות במתא דדרשינן שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מדסמך משימות למקרב אחיך ש"מ דבעינן בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חזר ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאכיו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בזרוע שלא כדין תורה והודו לו והחזיקו בכך נהי שלא יוכלו למחות היה להן לשתוק ולא להחזיקו וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יוחסין בגמרא אין בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיינין ומכין ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך.

21. בית הבחירה למאירי מסכת סוטה דף מא עמוד ב

כל שמחניף את הרשע לשבחו בדברים המקולקלים היוצאים מתחת ידו הרי הוא כמוהו שהרי השומעים סומכים עליו ונגררים אחר מעשה הרשעים ... ומה שאמרו מותר להחניף את הרשעים בעולם הזה פירושה לכבדם במקום שאין בו חילול השם ואף זה לכונה שלא יזיקוהו ואף יעקב אבינו כשהחניפו לעשו ליראת היזקו אף הוא נתכוון לאיים את עצמו עליו להטיל אימתו עליו משל לאדם שזימן את חברו לסעודה הרגיש בו שרוצה להרגו ואמר לו טעם זה דומה לתבשיל שטעמתי בבית המלך והלה שומעו שהוא רגיל בבית המלך ומתירא הימנו הה"ד על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני:

22. רש"י מסכת סוטה דף מא עמוד ב

ואין אדם שיכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך - שמתוך שלא מיחו בעוברי עבירה למדו הדורות את מעשיהם ונמצא כולן עוברין.

23. מרומי שדה מסכת סוטה דף מא עמוד ב

ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך. ועל פירש"י שנדחק בזה. והמאירי כתב בזה"ל שהרי אף מעשיהם של רשעים משובחים אצל הכל עכ"ל. ולי נראה דבכלל חניפה משמע שני אופנים, חונף וחנף, חונף הוא המחניף את אחר ואומר לרשע צדיק אתה, וחנף הוא שמחניף את עצמו שמעשיו משובחים ואינו כן באמת, וכמו שאנו מכנים וקוראים צבוע, וזה גרוע מחנף. וע"ז אי"ל להלן ארבעה אינן מקבלים פני השכינה כת חניפים ולא חונפים. וביומא דף פ"ו ב' אי' מפרסמין את החניפים, והיינו צבועים, ופירש"י שהן רשעים ומראים עצמם כצדיקים. ומעתה בכלל חנופה נכלל גם שניהם, ומשו"ה אין אדם יכול לומר מעשי גדולים ממעשיך, שאפשר שאינו אלא צביעה, ושל חבירו באמת ומשובח יותר:

24. ספר איזהו מקומן

מותר להחניף לרשעים בעולם הזה - פירוש לכבדם במקום שאין בו

חילול ה', ואף זה לכונה שלא יזיקוהו - מאירי.
והנה בספר ארחות צדיקים (ריש סער המניפות) כתב "ואם עון זה החוטא גלוי לרבים וזה מחניף לו ברבים ואומר לו זך וישר אתה, אז חילל השי"ת וביזה דת ודין, וחייב אדם למסור עצמו לסכנה ולא ישים עצמו בעון זה." וגם רבינו יונה בשערי תשובה (מ"ג אות קפ"ח) כתב "וחייב האדם למסור עצמו לסכנה ואל ישא על נפשו אשמה כזאת" ומייתי מסוגיין שנתחייבו כליה על שהחניפו לאגריפס, ומשמעות דבריו שהחניפו לו משום הסכנה ואע"פ כן נתחייבו כליה. וצ"ע מדברי המאירי, וגם בתוס' כאן (ד"ה כל הממתיף) כתבו בהדיא דבמקום סכנה מותר להחניף.

ושו"ר שעמד בזה תורת הקנאות וכתב דאולי נתכוין הארחות צדיקים הנ"ל לסכנת ממון. והו דוחק, ויותר נראה שכוונת הארחות צדיקים ושערי תשובה דדוקא להחניף לו ברבים אסור אף במקום סכנה לפי שיש בזה חילול ה', וחומר עון זה - יעוי' ביומא פו., וראה עוד בספר דברות אריאל (סי' נ"ב).

25. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד עח - מסכת סוטה

(שם). ע"ב). דרש רב יהודה בר מערבא ואי תימא רבי שמעון בן פזי מותר להחניף לרשעים בעולם הזה: מותר להחניף לרשעים וכו'. פירוש כי מה שיש לרשעים הצלחה בעולם הוא כמו חנופה נחשב, שאין זה להם במדת היושר ובאמת, וכמו שפירש רש"י ז"ל על אשר חלק לכל העמים (דברים ד') שהש"י החליק להם כדי לטורדם מן העולם, ודבר זה הוא כחנופה נחשב, ולפיכך מותר להחניף לרשעים בעולם הזה ג"כ שהרי הקב"ה מחניף להם:

26. ספר בנייתו בן יהודיע על סוטה דף מא/ב

ומה שאמר אין תפלתו נשמעת, נ"ל בס"ד מדה כנגד מדה, הפה הוא שערי תפלה, וכיון דחטא בפה בחנופה נסתמו לו שערי תפלה

27. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד עח - מסכת סוטה

ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת, פירוש כי נחשב ג"כ תפלתו כאלו היה חנופה ואין התפילה רק אם מתפלל מעומק הלב ואין עומק הלב למחניף כי אם מן השפה ולחוץ, ולכך אמר אין תפלתו נשמעת ויש להבין דברים אלו:

28. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד עח - מסכת סוטה

(שם). וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם:

כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם. גם דבר זה פירושו שאין גיהנם רק ההעדר, שהוא נעדר מן המציאות... ולפיכך המחניף שאומר לרשע [צדיק] והוא דבר שאינו, ראוי להם הגיהנם שהוא ההעדר ואינו דומה המחניף למשקר כי המחניף עושה מן הרע טוב וזה הוא ההעדר הגמור:

29. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן נא

בענין לכבד באיזה כבוד בביהכ"נ לאחד שהוא מעוברי עבירה והרבים צריכים לו לרפואה וכדומה טבת תש"כ. מע"כ ידידי הרה"ג מוה"ר ר' שמעון אריה עקשטיין שליט"א.

הנה בדבר רופא יהודי מהמפורסמים שבמדינה שרבים צריכים לו להיות בהתקרבות אתו והוא איש בעל מדות רחמים וצדקה באופן גדול וגם עושה הרבה טובות לעניני הקהלה, אבל הוא נשוי נכרית ומטעם זה אין מכבדין אותו בביהכ"נ בשום כבוד והרופא רואה בזה התרחקות מהקהל ומדוכא מאד מזה ולכן רוצים כתר"ה וראשי העיר לכבדו לפעמים בפתיחת וסגירת הארון וכדומה. ...

וא"כ אפשר שכל איסור חנופה הוא רק בכגון זה שהוא כהסכמה על האיסור ועל דין שקר כהא דאיתא התם /סוטה דף מ"א/ באגריפס שאמרו לו אחינו אתה נשמצא שאומרים שכשר למלכות, שאם היו אומרים כן בפירושו היה זה בדין יורג ואל יעבור, לכן אף שלא אמרו בפירוש שהוא כשר דיש לפרש דכוונתם שכיון שאחינו אתה במצות, כדפי' התוס' ביבמות, אינו מקפידין מלעבדך כמלך אף אם אינך כשר למלכות, ולכן לא היו מחוייבין למסור נפשם ע"ז אבל מ"מ עברו איסור חנופה שבדבריהם החזיקוהו שישאר במלכותו ואף אם גם בלא דבריהם היה נשאר במלכותו מ"מ אסור להחניף בדבר שהוא כהסכמה על מה שנעשה שלא

כדין תורה. ואף שלא היו מחוייבין למסור נפשם נעשו משום דלא היה להם לירא שיהרגו גם אם לא היו אומרים כלום אלא היו שותקין אף אם היה חשש שירחקם ולא יהיה דעתו נוחה עם החכמים שמחמת זה היו רשאים לשתוק כדכתבו התוס' מ"מ כיון שלא היה חשש הריגה היה אסור להם להחניף. וניחא מש"כ התוס' /סוטה דף מ"א/ והוה עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחברו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה עיי"ש שלכאורה אם אדם ירא מאדם שלא יהרגו מותר לעבור וגם בחנופה הא כתבו בסמוך דמותר במקום סכנה ולא היו בזה כעושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה משום דאדרבה כך צוה הקב"ה שירא מהאדם ולא נחוש אז ליראת הקב"ה מלעבור על דבריו, אלא כוונתם דלא היתה היראה מאגריפס שלא יהרגם אלא שירחקם ולא יהיה דעתו נוחה מהם שמצד יראה כזו אסור לעבור על איסורין וחנופה.

וכן הא דאמר ירמיהו הנביא לחנניה אמן כן יעשה ה' היה זה חנופה מטעם שירמיהו היה יודע בברור שניבא חנניה בשקר והי"ל לומר לחנניה תיכף שהוא שקר ולא לומר על דברי שקר אמן שנדמה כמסתפק ח"ו בנבואתו האמתית כדפי' מהרש"א בח"א, ואף שגילה ירמיהו בדבריו שאינו מאמין לנבואת חנניה נגד נבואתו האמתית מ"מ בלשון אמן כן יעשה שאמר היה כלשון המסתפק שזה היה חנופה.

וכן לומר לנבל נדיב ולכלי שוע היא חנופה שבהמקצת צדקה שעושה יצא ידי חובת צדקה עד שנקרא גם נדיב שהוא שלא כדין תורה, ואיסור ממש שמשקר בדין ליכא משום שאפשר שאף שלא יצא ידי חובתו בצדקה קוראו נדיב בשביל הצדקה שעשה שזה היה ענין נדיבות עכ"פ, אבל נדמה מזה שמשבחו שיותר לא מחוייב שלכן הוא באיסור חנופה. ומתיר בעוה"ז שיש לחוש לסכנה כיון שאינו משקר לשנות הדין ממש אלא רק נדמה מלשונו שהוא רק חנופה שהותר מפני פ"נ. ומה שהוצרכו האמוראי /סוטה דף מ"א/ ר' יהודה בר מערבא ור' שמעון בן פזי לחדש, הוא להתיר אף שהוא חשש רחוק לסכנה שהקרא החשיבה זאת לסכנה והתירה בעוה"ז. וקשה קצת על התוס' /סוטה דף מ"א/ שלא הוכיחו מכאן שבמקום סכנה מותר, ואולי שלא נימא שהוא מטעם אחר כיון שחשש הסכנה הוא רחוק טובא. ואולי סברי שר' לוי אוסר גם בעוה"ז דמה שפליג הוא גם על הדין ולא רק על פירוש הקרא דכראות פני אלקים שלכן צריך למילף מקרא דלא יקרא לנבל נדיב, וכיון שר' לוי אוסר היה מקום לומר דאוסר גם במקום סכנה, לכן הביאו מעולא ור' יוחנן שלא מסתבר להו שר' לוי יפלוג גם עליהו אלא שפליג משום דלא מחשיב זה דבעוה"ז לסכנה בסתמא, ולכן במקום סכנה ממש כהא דעולא מודה שמותר.

וכן הא דיעקב דאמר לעשו כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים שהוא ג"כ כשיקר הדין שהרי אסור להסתכל בפני אדם רשע אויב שייך ליהנות מזה. אבל הוא רק בדין חנופה משום שכוונתו על הפיס והרצון שנעשה בראיית פניו כדמסיק ותרגונו אבל חנופה עכ"פ הוי, והיה מותר משום שמותר בעוה"ז לרשב"ל. וכן הא דאמר לרשע צדיק אתה הוא חנופה משום שג"כ נדמה שאומר על מעשיו שהוא בצדק ובדין, אבל כיון שאינו אומר על איזה דין מיוחד אין בזה משקר ממש בהדין אלא הוא בדין חנופה, שלכן היה מקום להסתפק שיהיה אסור אף במקום סכנה והוצרכו התוס' להוכיח שמקום סכנה שרי.

אבל להחניף בענינים שלא שייכים לומר שהוא מסכים להאיסורים ודברים הרעים שעושה אפשר שליכא איסור כלל

כגון לשבח בפינו ובחכמתו בעניני העולם ובמדותיו אף אם מגזמים מעט משום שצריכים לו אפשר ליכא איסור כיון שאין זה כאלו שבגמ'. וכן הוא לכבדו בפתיחת הארון וכדומה שהוא רק ענין כבוד בעלמא ולא נראה מזה שום הסכמה למעשיו הרעים, כי להכל ידוע על מה מכבדים לו שהוא בשביל שרבים צריכים לו ויש לו גם מעלות הרבה במעשיו שבין אדם לחברו שראוי לכבדו בשבילם אך שבדברים שבביהכ"נ הנהיגו שלא לכבדו לבעלי עבירה כזו שנשואין לנכריות שהוא כפי הראוי וכשיכבדו לזה יהיה זה לחניפה על שצריכין לו, עכ"פ כיון שאין בזה שום שייכות להסכמה למעשיו וגם הוא ידוע שאין מסכימין למעשיו אף שמכבדין אותו בשביל שהוא רופא מפורסם ושצריכים לו אין זה בכלל החנופה שאמרינן בסוטה.

ולכן אף שגם מזה צריך להתרחק אף מחנופה כזו, שהוא כשמשבחו יותר ממה שהוא ראוי, כי לשבח בזה שהוא ראוי

באמת ודאי ליכא איסור דרק בעכו"ם נאמר לאו דלא תחנם לא תתן להם חן בע"ז דף כ' אבל בישראל אף בעוברי עבירה

ליכא איסור זה אבל לשבח ביותר יש להתרחק, ואולי יש גם איסור בדבר לא רק מצד מדבר שקר תרחק אלא גם מצד

חנופה, דמצד שקר כיון שהוא לכוונת שלום אין לאסור כהא דכתובות דף י"ו, וא"כ גם לכבדו בפתיחת וסגירת ארון שאין

בזה ענין שקר נמי אולי יש איזה איסור מצד חנופה. אבל כיון שאין איסורו ברור ויותר נוטה שאין בזה איסור אלא

מעלה טובה הוא להתרחק אף מחנופה כזו יש להקל אם רואה כתר"ה וראשי העיר אשר יש צורך גדול להקהל ולאנשי

העיר שיכבדו אותו באיזה דבר בביהכ"נ כהא דפתיחת וסגירת הארון וכדומה. אבל לקריאה בתורה אין להתיר מטעם

שכתבתי לעיל. ידעו מוקיר, משה פיינשטיין.